

Henryk Bogacki

"Der Sinn der Kanonbildung : eine historisch-theologische Untersuchung der Zeit von 1. Clemensbrief bis Irenäus von Lyon", Isidor Frank, Freiburg-Basel-Wien 1971 : [recenzja]

Collectanea Theologica 42/2, 185-186

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

mu o zbadanie charakteru eklezjologii zabarwionej politycznie krytycznym nastawieniem do ruchów rewolucyjnych.

Autor ujął rozprawę w formie studiów szczegółowych poświęconych głównym reprezentantom protestanckiej eklezjologii politycznej w badanym okresie: Novalis (s. 19—53), F. D. E. Schleiermacher (s. 54—101), G. Menken (s. 102—153), F. J. Stahl (s. 154—229), A. F. C. Vilmer (s. 230—305). W historii teologii protestanckiej są to — z wyjątkiem Schleiermachersa — nazwiska drugorzędne, ale reprezentatywne dla formowania się politycznej teorii Kościoła w tym okresie. Wspólną ich cechą jest nastawienie antyrewolucyjne i dążenie do utrzymania lub restauracji dawnego porządku politycznego⁶. Autor przedstawia akcenty polityczne występujące w traktowaniu eklezjologii przez ewangelickich autorów pierwszej połowy XIX w. Czytelnik zapoznaje się z rozwojem typowych form antyrewolucyjnej, politycznej teorii Kościoła.

Rewolucja francuska zakwestionowała oczywiste dawniej zespolenie religii i polityki, Kościoła i państwa. Stworzyło to konieczność poszukiwania nowego ujęcia funkcji Kościoła w społeczeństwie. Wymienieni autorzy nie dokonują wprawdzie teologicznego uzasadnienia ani apoteozowania przedrewolucyjnych stosunków politycznych, ale wykazują skłonność do traktowania Kościoła jako podstawy porządku prawnego w państwie i w tych ramach pragną określić jego rolę w społeczeństwie i państwie. Studium historyczno-teologiczne Strunka posiada szczególną aktualność ze względu na współczesne dyskusje na temat „teologii politycznej”.

Ks. Henryk Bogacki SJ, Warszawa

Isidor FRANK, *Der Sinn der Kanonbildung. Eine historisch-theologische Untersuchung der Zeit von 1. Clemensbrief bis Irenäus von Lyon*, Freiburg—Basel—Wien 1971, Verlag Herder, s. 224 (*Freiburger theologische Studien*, t. 90).

Problem powstania kanonu Pisma św. nie tylko nie przestaje interesować badaczy, ale staje się coraz trudniejszy dla katolickich, a zwłaszcza dla protestanckich teologów⁷. I. Frank w rozprawie doktorskiej podejmuje jeszcze raz całe zagadnienie, lecz ogranicza studium do wieku II jako — jego zdaniem — decydującego dla utworzenia kanonu. Zajmuje się tylko kanonem Nowego Testamentu, czego w tytule rozprawy nie zaznaczył. Nowy Testament nasuwa na tym odcinku największe trudności.

Frank zajmuje się najpierw analizą rozmaitych kryteriów kanoniczności, wysuwanych przez niektórych współczesnych autorów. Kryterium decydującym o przyjęciu jakiejś księgi do kanonu ma być: powaga samego Pisma (*die Autopistie der Schrift* — K. Barth), autorstwo apostołskie (O. Cullmann), tradycja Kościoła (N. Appel), rozstrzygnięcie Kościoła (H. von Campenhausen), treść ewangeliczna (W. G. Kümmel, H. Braun, E. Käsemann). Frank usiłuje dotrzeć do czynników historycznych,

⁶ Por. dla porównania z katolickimi koncepcjami politycznymi: L. Bergsträsser, *Der politische Katholizismus. Dokumente seiner Entwicklung*, t. I (1815—1870), München 1921; t. II (1871—1914), München 1923; H. Maier, *Revolution und Kirche. Studien zur Frühgeschichte der christlichen Demokratie (1789—1901)*, Freiburg i. Br.² 1965.

⁷ Por. np. N. Appel SJ, *Kanon und Kirche. Die Kanonkrise im heutigen Protestantismus als kontroverstheologisches Problem*, Paderborn 1964; E. Käsemann, *Das Neue Testament als Kanon. Dokumentation und kritische Analyse zur gegenwärtigen Diskussion*, Göttingen 1970; K.—H. Ohlig, *Woher nimmt die Bibel ihre Autorität? Zum Verhältnis von Schriftkanon, Kirche und Jesus*, Düsseldorf 1970.

które wpłynęły na ukształtowanie kanonu Nowego Testamentu. Na drodze historycznej pragnie odkryć sens teologiczny tworzenia kanonu, nie zaś poszukiwać śladów, kiedy i gdzie po raz pierwszy konkretna księga jest wymieniona jako natchniona lub przyjęta do kanonu. Autor bada pisma II wieku na tle zasadniczych nurtów teologicznych tego okresu.

Rozprawa jest zbudowana bardzo przejrzysto. Frank w dwudziestu paragrafach analizuje poszczególnych autorów II wieku. Po wstępnych uwagach dotyczących osoby, dzieła i teologii każdego autora, bada ważne dla kwestii teksty dotyczące powstania kanonu. Następnie przedstawia stanowisko autora na temat pojęcia apostoła i urzędu w Kościele. W końcowym ustępie zbiera elementy potrzebne dla zbudowania własnej hipotezy o powstaniu kanonu. Paragrafy te są zgrupowane w dwóch rozdziałach. Pierwszy obejmuje autorów aż po Justyna (łącznie z listami pasterskimi i drugim listem Piotra, których powstanie umiejscawia około r. 120), kiedy tworzą się zasadnicze elementy niezbędne dla uformowania kanonu. Drugi rozdział omawia autorów aż po Ireneusza, gdyż według Franka właśnie wtedy ostatecznie został określony kanon.

Pierwsze ślady powstania kanonu nowotestamentowego dostrzega autor w *Didaché*, tam bowiem chrześcijanom wyłączonym z synagogi wyjaśnia się, że nie są w gorszym położeniu od Żydów, ponieważ posiadają własne Pismo św. W listach pastoralnych po raz pierwszy pojęcie natchnienia, dotąd wiązane tylko ze Strym Testamentem, zostaje przeniesione na chrześcijańskie „pisma” (2 Tym 3, 16—17), a 2 P 3, 15—16 obejmuje nim konkretnie listy św. Pawła. Na podstawie przeprowadzonych analiz, których tu nie można referować, Frank twierdzi, że ułożenie kanonu było świadomym dziełem powstającego Kościoła, nie tyle skierowanym przeciw żydostwu, gnozie czy hellenizmowi, ile służącym przepowiadaniu prawdziwego Boga. Oryginalne rozumowania autora niewątpliwie zwrócą uwagę teologów katolickich i protestanckich na rozwiązania przedłożone przez autora.

Ks. Henryk Bogacki SJ, Warszawa

Ulrich HORST, *Umstrittene Fragen der Ekklesiologie*, Regensburg 1971, Verlag Friedrich Pustet, s. 254.

Dominikanin Ulich Horst, wykładowca teologii fundamentalnej w Walberberg koło Bonn, omawia „dyskutowane zagadnienia eklezjologiczne”. Nie przedstawia przebiegu dyskusji, ale podaje jej wyniki, a właściwie jej obecny stan, gdyż niemal na wszystkich odcinkach toczą się jeszcze debaty i poszukiwania. Dyskusje dotyczą prawie każdego ważniejszego problemu z dziedziny eklezjologii, co stwarza zasadniczą trudność w ułożeniu podręcznika tej dyscypliny. Książka Horsta orientuje w kierunkach podawanych rozwiązań. Autor dobrze zna współczesną literaturę teologiczną i posiada umiejętność przekazywania nawet trudnych zagadnień.

Problematyka eklezjologiczna uległa wielkiemu skomplikowaniu. Dawna uproszczona struktura traktatu o Kościele rozpadła się pod wpływem działań różnorodnych czynników. Konieczność oparcia traktatu o Pismo św. zbiegła się z gruntowną rewizją, jaką przechodzą metody egzegezy biblijnej. W Nowym Testamencie występuje wielkość koncepcji i wypowiedzi eklezjologicznych, których nie można sprowadzić do wspólnego mianownika ani wykażać ich organicznego rozwoju, gdyż w tym samym czasie istnieją obok siebie rozmaite eklezjologie, wykazujące jednak punkty wspólne (s. 64—65). Dyskusje trwają nadal raczej wokół podstaw biblijnych niż systematyzacji teologicznej nauki o Kościele.

Horst poświęca najwięcej uwagi kwestiom współcześnie skupiającym na sobie zainteresowanie teologów. Są to: pochodzenie Kościoła od Jezusa Chrystusa, eklezjologia nowotestamentowa, władza w ujęciu Nowego Testamentu, pozycja Piotra, znaczenie i funkcja dogmatu w Kościele, prymat